

DANIEL PANZAC, *Quarantaines et Lazarets. L'Europe et la Peste d'Orient (XVIIe-XXe siècles)*, Aix-en-Provence 1986, 219 sayfa. Edisud yayınları.

Hastalıkların insanlar üzerine olduğu kadar, toplulukların ve devletlerin de çeşitli yönlerine etkili olduklarını biliyoruz. Yaygın sıtma, verem, çocuk felci, kolera gibi durumlara hükümetler yakından müdahale ederler. Veba'nın ise çok ayrı bir yeri bulunmaktadır. Orta Çağlardan başlayarak şehirlerin kalabalıklaşması ve nüfusun devamlı artması üzerine patlayan veba salgınları yakın bir geçmişte tarihçileri de ilgilendirmeye başladı. Osmanlı devletindeki veba salgınları üzerinde de duran sayın Panzac, şimdi de biraz divülgatif bir tarzda konuyu genişletmiş ve yayıldığı alanları inceleme yanında bıraktığı etki ve hatta binalar üzerinde durmuştur. Karantina diye adlandırdığımız binalar, Avrupa'da iki kelime ile karşılır. Karantina binaları geçici tedavi yerleri, lazaretler ise bir katolik tarikatı kurucusunun adını alan, tedavisi imkansız kişilere ayrılan yerlerdir. Avrupalı tarihçiler kendi açılarından bu konuyu incelemektedirler. D. Panzac ise, hâkim olduğu Şark kaynakları aracılığı sayesinde, karşılıklı etkilenmeler üzerinde de duruyor ki bir tek 83'üncü sayfadaki tablonun hazırlanması bile büyük sabır isteyen bir çalışmadır. 1716 ile 1845 yılları arasında patlak veren salgınların hangi yörelerde yayıldığını sıkı bir çalışma sonunda özetleyen bir görüş, diğer sayfalarda da resim ve görüntülerle belgelenmiştir. 97'inci sayfada 1830 ile 1850 tarihleri arasında Osmanlı Devleti sınırlarına yakın yerlerde kurulan tedavi merkezlerinin yerlerini gösteren harita bulunmaktadır. Kenarına konulan küçük bir İstanbul haritasında da belli başlı tedavi yerleri işaret edilmiştir. 24'üncü sayfada da İzmir içinde açılan bir hastahane-nin planı bulunmaktadır. Bu belgelerin çalışıldığı sayfalar 9 ile 30 arasındadır. "Osmanlı İmparatorluğunda Veba" başlığını taşıyan bu bölümde, Panzac önceki kitabını özetlemekten öte yeni bilgiler getirmektedir. Diğer bölümler arasında ilgi çekeni de muhakkak 'vebanın sonu' diyen sayfalardır (s.95-113). Gerçi sonradan kopan kolera, İspanyol nezlesi gibi hastalıklar da toplulukları etkilemiştir (s.116-120 arasındaki satırlarda), fakat hiç biri veba kadar demografik ve statistik hesapların yapılmasına yol açmamıştır.

Kitaba konulan görüntüler büyük ölçüde tarihsel hususları yansıtır. Bilhassa dün ve bugün lazaretler (s.153-204) kısmında bunların şimdiki görünüşleri hoş bir hava içinde, eskisi ile yenisinin karşılaştırılması ile veriliyor. Bunlar sırasıyla Ankona (s. 154-155), İbrail (s.156), Kefalonya (s.157), Korfu (s.158-159), Dubrovnik (s.160-162), Genova (s.163, s.164'de ise 1900 yılında yıkılan bina), Novi Sırpça Hercegnovi denilen yerdir. S. 165), Kostajnica (s.166), La Spezia (s.167-169), La Valletta (Malta'dadır, s.170-172), Livorno (s.173-176, beş plan ve görüntü içerir), Mâhan (s.177-179), Marsilya (s.180-185, şimdiki Sıhhat Dairesi gibi kullanılan bina, müellefin yurdu olduğu için detaylı işlenmiştir), Napoli (s.186-187), Rijeka (s.188), Sète (s.189), Split (s.190), Sira (s.191-192), Tulong (s.193-194), Trieste (s.195-197), Venedik (s.198-200, vebadan iki defa büyük ölçüde etkilenen bu şehir-devlet için geniş bilgi verilmiş, faydalı görüntüler eklenmiştir) ve Zemun (s.201)'dur.

Bibliyografya ise en sondadır (s.207-213). Yetmediğini en baştaki satırlarda söylediği gibi, önemli bazı eserlere göndermeler de yapmaktadır. Eser, alanında iyi bir klavuz olarak ilk merak edeceklerin işine yarayacağı kadar, mütehasısların da tereddütlerini büyük ölçüde giderecek bir düzeydedir. Bu çalışmalarına devam etmesini dilediğimiz müellifi bir kez daha kutlamalıyız. Güzel bir baskı ile yayınlanan bu eserin her zaman için kaynakçalarda zikredileceğine inanıyoruz.

Doç. DR. MAHMUT H. ŞAKIROĞLU